

16

4

Bilans i konta bilansowe

Kazimierz Sawicki

Aktywa trwałe i obrotowe

art. 3 ust. 1

składniki majątkowe
pkt. 12 aktywa

Do prowadzenia działalności i osiągnięcia założonych celów jednostki gospodarcze muszą posiadać odpowiednie składniki majątkowe, nazywane w rachunkowości aktywami. Mają one postać rzeczową (budynki, środki transportowe, towary, produkty itp.) i pieniężną (gotówka w kasie, środki pieniężne na rachunkach bankowych, czeki obce itp.). Wielkość i struktura aktywów w poszczególnych jednostkach jest dość zróżnicowana.

Według ustawy o rachunkowości pod pojęciem aktywów rozumie się kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych.

kapitał własny
kapitał obcy
pasywa

Aktywa (składniki majątku) jednostki mogą być finansowane ze źródeł własnych i obcych. W pierwszym przypadku jest to kapitał (fundusz) własny, w drugim zobowiązania nazywane również kapitałami (funduszami) obcymi. W rachunkowości ogół źródeł finansowania (pochodzenia) aktywów nazywany jest pasywami.

Zestawienie aktywów (składników majątkowych) i pasywów (źródeł finansowania aktywów), sporządzone na wyznaczony dzień bilansowy w określonej formie (układzie) z zachowaniem zasady równowagi bilansowej, nazywane jest bilansem. Uzyskanie równości pomiędzy aktywami i pasywami jest możliwe i konieczne, ponieważ zarówno wszystkie składniki majątku, jak i wszystkie źródła ich pochodzenia (finansowania) są wyrażone w jednostkach pieniężnych. Zastosowanie miernika pieniężnego, umożliwiającego sumowanie poszczególnych pozycji aktywów i pasywów, jest istotną cechą rachunkowości.

bilans

Wykazany w bilansie majątek jednostki dzieli się na:

- aktywa trwałe,
- aktywa obrotowe.

Aktywa trwałe charakteryzuje długi okres użytkowania lub wyłączenia z obrotu. Aktywa obrotowe podlegają szybkiej rotacji, często zmieniają swoją postać (np. materiały przekształcają się w toku produkcji w produkty gotowe, które po sprzedaży przyjmują postać należności lub środków pieniężnych).

aktywa trwałe pkt. 13
aktywa obrotowe pkt. 18

Do aktywów trwałych zalicza się:

- wartości niematerialne i prawne,
- rzeczowe aktywa trwałe, pkt. 14
- należności długoterminowe,
- inwestycje długoterminowe,
- długoterminowe rozliczenia międzyokresowe.

Wartości niematerialne i prawne są to prawa majątkowe nadające się do gospodarczego wykorzystania, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki, a w szczególności:

wartości niematerialne i prawne pkt. 14

- autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje, koncesje,
- prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych oraz zdobniczych,
- know-how.

Ponadto do wartości niematerialnych i prawnych zalicza się nabytą wartość firmy i koszty zakończonych prac rozwojowych. Wartość firmy stanowi różnica między ceną nabycia określonej jednostki lub zorganizowanej jej części a niższą od niej wartością godziwą przyjętych aktywów netto. Przez koszty zakończonych prac rozwojowych rozumie się koszty badań lub w inny sposób uzyskiwaną wiedzę, których wynik może być wykorzystany do produkcji nowych lub ulepszonych produktów lub technologii, a koszty te zostaną pokryte – według przewidywań – przychodami ze sprzedaży tych produktów lub zastosowania technologii.

Rzeczowy majątek trwały obejmuje środki trwałe i środki trwałe w budowie. Środki trwałe to rzeczowe aktywa trwałe i zrównane z nimi, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok. Środki te muszą być kompletne, zdatne do użytku i przeznaczone na potrzeby własne jednostki.

rzeczowy majątek trwały
środki trwałe pkt. 15

Do środków trwałych zalicza się w szczególności:

- nieruchomości, w tym prawo wieczystego użytkowania gruntu, budynki i budowle, będące odrębną własnością lokale itp.,
- maszyny, urządzenia, środki transportu,
- ulepszenia w obcych środkach trwałych,
- inwentarz żywy.

Środki trwałe oddane do użytkowania na podstawie umowy najmu, dzierżawy lub innej umowy o podobnym charakterze zalicza się do aktywów trwałych jednej ze stron umowy, tj. korzystającego (leasingobiorcy) lub finansującego (leasingodawcy).

pkt 16

środki trwałe
w budowie

Przez pojęcie środków trwałych w budowie rozumie się środki trwałe w okresie ich budowy, montażu i przekazania do używania. Do środków trwałych w budowie są również zaliczane koszty ponoszone w celu ulepszenia już istniejącego środka trwałego.

należności
długoterminowe

Należności długoterminowe to należności, które stają się wymagalne w okresie dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego.

inwestycje
długoterminowe

Do inwestycji długoterminowych zalicza się aktywa posiadane przez jednostkę w celu osiągnięcia z nich korzyści ekonomicznych wynikających z przyrostu wartości tych aktywów, uzyskania z nich przychodów w formie odsetek, dywidend lub innych pożytków. Inwestycje długoterminowe obejmują aktywa wyłączone z obrotu na okres dłuższy niż 12 miesięcy, licząc od dnia bilansowego. W szczególności są to aktywa finansowe (udziały, akcje, udzielone pożyczki, inne papiery wartościowe) oraz te nieruchomości i wartości niematerialne i prawne, które nie są użytkowane przez jednostkę, lecz są posiadane przez nią w celu osiągnięcia korzyści (np. grunty budowlane, dzieła sztuki).

długoterminowe
rozliczenia
międzyokresowe

Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe to aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego i inne rozliczenia o okresie rozliczenia przekraczającym rok (np. opłacony z góry czynsz dzierżawny za 2 lata, który będzie sukcesywnie rozliczany na poszczególne okresy sprawozdawcze w ciągu 2 lat).

Aktywa obrotowe dzielą się na:

- zapasy,
- należności krótkoterminowe,
- inwestycje krótkoterminowe,
- krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe.

Do zapasów, czyli rzeczowych składników aktywów obrotowych, zalicza się nabyte w celu zużycia na własne potrzeby materiały, zakupione w celu sprzedaży w stanie nieprzerobionym towary oraz wytworzone lub przetworzone przez jednostkę, zdatne do sprzedaży produkty gotowe i produkcję w toku. Na równi z zapasami traktuje się zaliczki wypłacone na poczet dostaw.

zapasy

Należności krótkoterminowe obejmują ogół należności z tytułu dostaw i usług oraz część lub całość należności z innych tytułów niezaliczonych do aktywów finansowych (np. należności od pracowników, z tytułu podatków, dotacji, ubezpieczeń społecznych), które stają się wymagalne w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego.

należności
krótkoterminowe

Przez pojęcie inwestycji krótkoterminowych rozumie się:

inwestycje
krótkoterminowe

pkt 17

- aktywa finansowe, które są płatne i wymagalne do zbycia w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego lub od daty ich założenia, wystawienia lub nabycia (np. udziały, akcje, inne papiery wartościowe, udzielone pożyczki);
- środki pieniężne i inne aktywa pieniężne (np. gotówka w kasie, środki na rachunkach bankowych, weksle i czeki obce).

Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe obejmują koszty dotyczące przyszłych okresów sprawozdawczych (np. opłacony z góry za pół roku czynsz za dzierżawę lokalu).

krótkoterminowe
rozliczenia
międzyokresowe

Kapitał własny i obcy

Pasywa bilansu dzielą się na dwie podstawowe grupy:

pasywa

- kapitał (fundusz) własny,
- zobowiązania i rezerwy na zobowiązania.

Kapitał (fundusz) własny, stanowiący istotne źródło finansowania aktywów, zależy od formy własności. Jest on wykazywany w wartości nominalnej, z podziałem na składniki, ustalone zgodnie ze statutem, umową o utworzeniu jednostki lub przepisami o gospodarce finansowej. Pojęcie „kapitał” odnosi się do prywatnej własności, zwłaszcza spółek i przedsiębiorców. W spółkach akcyjnych występuje kapitał akcyjny, zapasowy i rezerwowy, w spółkach z ograniczoną odpowie-

kapitał
(fundusz) własny

działnością – kapitał udziałowy i zapasowy, w spółkach cywilnych, jawnych i komandytowych oraz w przedsiębiorstwach jednoosobowych – kapitał właścicieli. Fundusze występują w przedsiębiorstwach państwowych i spółdzielczych. W przedsiębiorstwach państwowych jest to fundusz założycielski (zapisany w rejestrze sądowym; może on być powiększony o dotacje z budżetu oraz otrzymane nieodpłatnie środki od innych przedsiębiorstw państwowych lub Skarbu Państwa) i fundusz przedsiębiorstwa (powstały i powiększony głównie z zysku osiągniętego z działalności gospodarczej przedsiębiorstwa). W spółdzielniach występuje fundusz udziałowy i zasobowy. Do kapitału (funduszu) własnego zalicza się również kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, np. tworzony w związku z przeszacowaniem wartości środków trwałych.

Kapitał zakładowy spółki akcyjnej jest tworzony ze sprzedaży akcji, według ich wartości nominalnej, w wysokości zgodnej ze statutem i wpisem do krajowego rejestru sądowego. W przypadku sprzedaży akcji powyżej ich wartości nominalnej, dokonania dopłat akcjonariuszy wniesionych za przyznanie akcji uprzywilejowanych lub przeznaczenia zysku po opodatkowaniu następuje zwiększenie kapitału zapasowego. W początkowym okresie działalności spółki akcyjnej istnieje obowiązek tworzenia kapitału rezerwowego. Zwiększenia i zmniejszenia kapitału własnego następują na podstawie uchwał walnego zgromadzenia akcjonariuszy.

W spółce z o.o. udziały wspólników, wpłacone zgodnie z umową spółki, tworzą kapitał udziałowy. Jeżeli udziały pochodzą z zagranicy, może wystąpić różnica w wycenie tych udziałów w momencie podpisania umowy i w momencie rzeczywistego wniesienia ich do kraju. Różnica między kwotą złotych określoną w umowie, a kwotą przeliczoną na złote w dniu zgłoszenia umowy do rejestru sądowego stanowi należność lub zobowiązanie wspólnika. Kapitał zapasowy w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością tworzony jest głównie z zysku i dopłat udziałowców. Podstawą zwiększenia lub zmniejszenia tego kapitału może być tylko uchwała wspólników.

W bilansie do kapitału własnego zalicza się ponadto niepodzielony zysk z lat ubiegłych i zysk netto z roku sprawozdawczego. Jeśli wystąpiła strata, to zmniejsza ona kwotę kapitału własnego.

Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania obejmują:

zobowiązania
i rezerwy na
zobowiązania

- rezerwy na zobowiązania,
- zobowiązania długoterminowe,
- zobowiązania krótkoterminowe,
- rozliczenia międzyokresowe.

rezerwy
na zobowiązania

Rezerwy na zobowiązania są to zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne, lecz których wysokość można w sposób wiarygodny oszaco-

pkt 21

wać. Mogą to być np. rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego oraz na świadczenia emerytalne, a także rezerwy na straty z transakcji gospodarczych w toku, z tytułu udzielonych gwarancji, poręczeń kredytowych, skutków toczącego się postępowania sądowego.

Przez pojęcie zobowiązań rozumie się wynikający z przeszłych zdarzeń obowiązek wykonania świadczeń o wiarygodnie określonej wartości, które spowodują wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki.

Do zobowiązań długoterminowych zalicza się pożyczki i kredyty, zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych (np. obligacji) i inne zobowiązania finansowe, których termin wymagalności jest dłuższy niż 12 miesięcy od dnia bilansowego. Jako zobowiązania krótkoterminowe traktuje się ogół zobowiązań z tytułu dostaw i usług, a także całość lub tę część pozostałych zobowiązań, które stają się wymagalne w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego. Mogą to być np. krótkoterminowe pożyczki i kredyty, bony skarbowe, zaliczki otrzymane na dostawy, zobowiązania wekslowe, zobowiązania z tytułu wynagrodzeń, podatków itp.

Rozliczenia międzyokresowe stanowią kwoty pasywów podlegające rozliczeniu w czasie, zgodnie z zasadą współmierności przychodów i kosztów. Należy do nich zarówno ujemna wartość firmy, jak i rozliczenia międzyokresowe kosztów i przychodów. Ujemna wartość firmy, odwrotnie niż dodatnia wartość firmy zaliczana do wartości niematerialnych i prawnych, stanowi różnicę między ceną nabycia jednostki lub zorganizowanej jej części a wyższą od niej wartością godziwą przyjętych aktywów netto. Typowe rozliczenia międzyokresowe obejmują koszty w wysokości prawdopodobnych zobowiązań przypadających na bieżący okres sprawozdawczy, wynikających ze świadczeń wykonanych przez kontrahentów jednostki lub z obowiązku wykonania, związanych z bieżącą działalnością oraz przyszłych świadczeń wobec nieznanymi osobami, np. z tytułu napraw gwarancyjnych i rękojmi za sprzedane produkty długotrwałego użytku (telewizory, lodówki, samochody itp.). Rozliczenia międzyokresowe mogą dotyczyć również przychodów, a więc równowartości otrzymanych lub należnych od kontrahentów środków z tytułu świadczeń, których wykonanie nastąpi w następnych okresach sprawozdawczych (np. w lutym sprzedano bilety kolejowe na przejazd w marcu).

zobowiązania

pkt 20

zobowiązania
długoterminowe

zobowiązania
krótkoterminowe

pkt 22

rozliczenia
międzyokresowe

Układ bilansu

bilans

W rachunkowości przez pojęcie bilansu rozumie się wartościowe zestawienie składników majątku (aktywów) i źródeł ich finansowania (pochodzenia), czyli pasywów, sporządzone na określony dzień i w określonej formie (układzie). Jak już to zaznaczono, ogólna suma aktywów musi być równa ogólnej sumie pasywów, gdyż równanie bilansowe jest podstawową prawidłowością odnoszącą się do księgowości podwójnej. Wyraz „bilans” oznacza zawsze równowagę dwóch wielkości, tj. aktywów i pasywów, a bilansowanie jest równoważeniem tych wielkości.

Bilans może być sporządzony na dowolny moment, ale istotne znaczenie ma bilans otwarcia i bilans zamknięcia. Bilans otwarcia wykazuje stan aktywów i pasywów na początek roku obrotowego i stanowi podstawę założenia ksiąg rachunkowych na dany rok obrotowy. W bilansie zamknięcia ujęte są stany aktywów i pasywów wynikające z prowadzonych ksiąg rachunkowych, zamkniętych na koniec roku obrotowego. W jednostkach kontynuujących działalność bilans stanowi swego rodzaju pomost między dwoma latami obrotowymi. Dla jednego roku jest on bilansem końcowym (zamknięcia), dla drugiego zaś bilansem początkowym (otwarcia).

Obowiązujący wzór bilansu dla jednostek innych niż banki i zakłady ubezpieczeń zawiera załącznik nr 1 do ustawy o rachunkowości. Uproszczony układ bilansu, w nawiązaniu do omówionych wcześniej składników aktywów i pasywów, zawiera tabela 4.1.

czytanie bilansu

Układ bilansu ułatwia tzw. czytanie bilansu, to znaczy analizę wstępną ogólnej sytuacji majątkowej i finansowej jednostki. Ocena ta obejmuje:

- pionowe czytanie bilansu, polegające na badaniu struktury aktywów (stanu majątkowego) i pasywów (sytuacji finansowej);
- poziome czytanie bilansu, w ramach którego ustala się i ocenia relacje pomiędzy składnikami aktywów i pasywów (płynność finansową); przedmiotem analizy jest w szczególności stopień pokrycia kapitałem własnym aktywów, w tym aktywów trwałych, kształtowanie się należności i zobowiązań, zdolność płatnicza jednostki.

Warto zaznaczyć, że zbyt niski udział kapitału własnego może spowodować zagrożenie dla dalszej działalności jednostki. Zazwyczaj przyjmuje się, że kapitał własny powinien stanowić co najmniej 25% wartości aktywów jednostki. Przeważa też pogląd, że udział kapitału własnego w finansowaniu aktywów trwałych nie powinien wynosić mniej niż 70%, a aktywów obrotowych – mniej niż 30%.

Tabela 4.1. Bilans

Aktywa	Pasywa
A. Aktywa trwałe <ol style="list-style-type: none"> I. Wartości niematerialne i prawne II. Rzeczowe aktywa trwałe <ol style="list-style-type: none"> 1. Środki trwałe 2. Środki trwałe w budowie III. Należności długoterminowe IV. Inwestycje długoterminowe V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe 	A. Kapitał (fundusz) własny <ol style="list-style-type: none"> I. Kapitał (fundusz) podstawowy II. Pozostałe kapitały (fundusze) III. Zysk (strata) z lat ubiegłych IV. Zysk (strata) netto V. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)
B. Aktywa obrotowe <ol style="list-style-type: none"> I. Zapasy <ol style="list-style-type: none"> 1. Materiały 2. Półprodukty i produkty w toku 3. Produkty gotowe 4. Towary II. Należności krótkoterminowe <ol style="list-style-type: none"> 1. Należności z tytułu dostaw i usług 2. Należności z tytułu podatków, dotacji, cel, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych świadczeń 3. Inne należności 4. Należności dochodzone na drodze sądowej III. Inwestycje krótkoterminowe <ol style="list-style-type: none"> 1. Krótkoterminowe aktywa finansowe <ol style="list-style-type: none"> a) w innych jednostkach <ul style="list-style-type: none"> – udziały – inne papiery wartościowe – udzielone pożyczki – inne krótkoterminowe aktywa finansowe b) środki pieniężne i inne aktywa pieniężne <ul style="list-style-type: none"> – środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych – inne środki pieniężne – inne aktywa pieniężne IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe 	B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania <ol style="list-style-type: none"> I. Rezerwy na zobowiązania <ol style="list-style-type: none"> 1. Rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego 2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne 3. Pozostałe rezerwy II. Zobowiązania długoterminowe <ol style="list-style-type: none"> 1. Kredyty i pożyczki 2. Zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych 3. Inne zobowiązania finansowe 4. Inne zobowiązania III. Zobowiązania krótkoterminowe <ol style="list-style-type: none"> 1. Zobowiązania wobec innych jednostek <ol style="list-style-type: none"> a) kredyty i pożyczki b) zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych c) inne zobowiązania finansowe d) zobowiązania z tytułu dostaw i usług e) zaliczki otrzymane na dostawy f) zobowiązania wekslowe g) zobowiązania z tytułu podatków, cel, ubezpieczeń i innych świadczeń h) zobowiązania z tytułu wynagrodzeń i) inne zobowiązania 2. Fundusze specjalne IV. Rozliczenia międzyokresowe
Suma bilansowa (ΣA)	Suma bilansowa (ΣP)

Konta bilansowe

Konto bilansowe jest to urządzenie księgowe służące do ujęcia stanu i zmian określonego składnika aktywów i/lub pasywów bilansu. Każde konto ma nazwę dostosowaną do istoty ewidencjonowanych na nim składników bilansu. Konto

konto bilansowe

oznaczone jest też symbolem (najczęściej cyfrowym), który jest zdeterminowany miejscem w planie kont. Zapisy na syntetycznych kontach bilansowych są dokonywane w mierniku pieniężnym.

Budowa konta łączy się z jego podziałem na dwie przeciwstawne strony: lewą i prawą. Lewa strona nazywana jest stroną „Winien” lub po łacinie „Debet”, a prawa – stroną „Ma” lub „Credit”. Do oznaczenia stron konta stosuje się często skrót: Wn (Winien), Dt (Debet), Ct (Credit).

Strukturę konta najwyraźniej przedstawia tzw. konto teowe (schemat konta od litery „T”). Jako uproszczony wzór konta jest ono stosowane przede wszystkim w dydaktyce. Postać konta teowego jest następująca:

Winien (Wn)	Nazwa konta		Ma
(Sp)	200	130	(4)
(1)	80	90	(8)
(6)	25		

Objaśnienie:

Sp – stan początkowy,

1, 4, 6, 8 – numery operacji gospodarczych.

Konta bilansowe mogą mieć różną formę graficzną, np. jednostronnego (*folio*) lub dwustronnego (*pagina*) układu, pozycji w rejestrze albo w wydruku komputerowym. Ze względu na powszechne stosowanie komputerów w praktyce obserwuje się zanikanie konta w wyodrębnionej formie. W związku z tym konto można traktować nie tylko jako urządzenie ewidencyjne, ale także zbiór liczb o określonej treści ekonomicznej.

saldo początkowe

Założenie konta następuje w momencie zaksięgowania stanu początkowego z bilansu otwarcia. Stan ten nosi nazwę salda początkowego. W zależności od charakteru konta saldo może wystąpić po stronie Wn lub Ma. Jeżeli konto nie jest ujęte w bilansie otwarcia, a więc gdy nie wykazuje salda początkowego, to jego otwarcie następuje w momencie zaksięgowania pierwszej związanej z nim operacji gospodarczej.

zapisy księgowe dokonywane po stronie Wn (Debet)

zapisy księgowe dokonywane po stronie Ma (Credit)

W ciągu okresu sprawozdawczego na koncie księguje się operacje gospodarcze, które powodują zmiany jego dotychczasowego stanu. Wynikają one z prowadzonej przez jednostkę działalności gospodarczej. Zapisy księgowe dokonywane na stronie Wn (*Debet*) nazywane są: obciążenie konta, księgowanie w ciężar konta, księgowanie na stronie Wn (*Debet*) konta, debetowanie konta. Zapisy po stronie Ma określane są za pomocą takich zwrotów, jak: uznanie konta, zapisanie na stronie Ma (*Credit*) konta, księgowanie na dobro konta, kredytowanie konta.

Jeżeli operacje gospodarcze zaksięgowano po stronie Wn, to nazywa się je obrotami debetowymi, a jeśli na stronie Ma – obrotami kredytowymi. Zapis operacji gospodarczych powinien zawierać co najmniej:

obroty debetowe i kredytowe

- datę operacji gospodarczej,
- numer dowodu księgowego dokumentującego daną operację,
- treść zapisu (operacji),
- dane liczbowe dotyczące operacji gospodarczej (wartość i ewentualnie ilość).

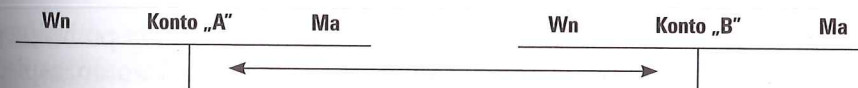
Zapisy na kontach muszą być dokonywane zgodnie z wymaganiami metody bilansowej, bez naruszania równowagi bilansowej. Dlatego do księgowania operacji gospodarczych stosuje się zasadę podwójnego zapisu, polegającą na ujęciu każdej operacji gospodarczej:

zasada podwójnego zapisu

- co najmniej na dwóch kontach (podwójny zapis);
- po przeciwnych stronach kont (dwustronny zapis); jeżeli na jednym koncie zapis został umieszczony po stronie Wn, to na drugim koncie musi być dokonany na stronie Ma;
- w tej samej kwocie (jednakowy zapis wartości).

Stosowanie zasady podwójnego zapisu umożliwia ściśle powiązanie kont, nazywane korespondencją kont. Może ona mieć postać zapisów prostych (pojedynczych) lub złożonych. Zapis prosty jest dokonywany na dwóch kontach w sposób następujący:

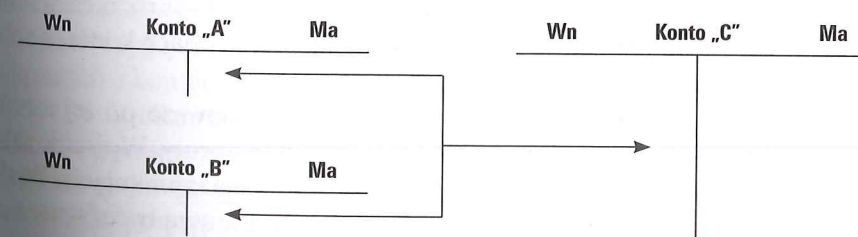
zapis prosty

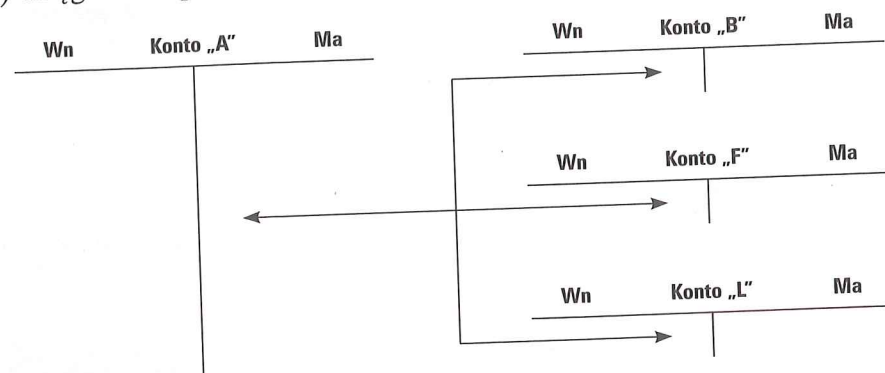
W celu zmniejszenia liczby zapisów stosuje się niekiedy zapisy złożone. Mogą one być dokonywane w różnych wariantach:

zapisy złożone

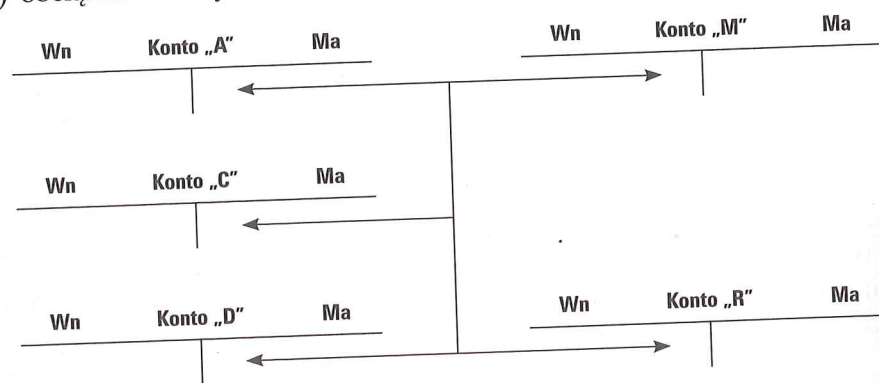
1) zapis po stronie Wn jednego konta i po stronie Ma kilku kont:

2) księgowanie po stronie Wn kilku kont i po stronie Ma jednego konta:

3) obciążenia różnych kont w korespondencji ze stroną Ma innych kont:

We wszystkich przypadkach musi być respektowana zasada podwójnego zapisu, która ma zapewnić, że zapisy po stronie Wn są równe kwotom zapisów po stronie Ma.

saldo końcowe (Sk)

Ustalona na koniec okresu różnica między sumą zapisów po stronie Wn i po stronie Ma danego konta nosi nazwę salda końcowego (Sk). Jeżeli suma zapisów (obrotów) po stronie Wn danego konta jest większa od sumy zapisów (obrotów) po stronie Ma, występuje saldo debetowe. W przypadku odwrotnym (obroty po stronie Ma są większe niż obroty po stronie Wn danego konta) różnica stanowi saldo kredytowe. W sytuacji gdy łączne obroty po obu stronach konta są sobie równe, nie ma salda końcowego (saldo jest zerowe).

zamknięcie

Salda końcowe zamieszcza się zawsze po tej stronie konta, która wykazuje mniejsze obroty. Wpisanie salda końcowego na koncie oznacza jego zamknięcie. Po dokonaniu tej czynności obroty obu stron danego konta muszą być równe.

Sposób ustalenia salda końcowego i zamykania konta można przedstawić następująco:

1) debetowe saldo końcowe (Sk):

Wn	Konto „M”		Ma
(Sp)	310	150	(4)
(2)	70	180	(6)
(5)	90		
	470	330	
		140	(Sk)
	470	470	

2) kredytowe saldo końcowe (Sk):

Wn	Konto „R”		Ma
(3)	80	250	(Sp)
(7)	70	50	(2)
(8)	140	100	(6)
	290	400	
(Sk)	110		
	400	400	

Konta mogą być klasyfikowane według różnych kryteriów podziału. Pomijając omówienie podziału kont na konta syntetyczne, funkcjonujące zgodnie z zasadą podwójnego zapisu, i na konta analityczne, w odniesieniu do których stosuje się zasadę jednostronnego zapisu powtarzanego, należy wyróżnić konta bilansowe, korygujące i rozliczeniowe.

Do kont bilansowych należą konta, których salda na koniec okresu przenosi się do bilansu. Podstawowym zadaniem tych kont jest prezentacja stanu oraz zmian aktywów i pasywów.

Konta korygujące mają charakter kont pomocniczych, związanych z kontami podstawowymi, którymi są odpowiednio konta bilansowe. Jeśli nie dokonuje się księgowania na koniec podstawowym, zbędne jest konto korygujące. Na koniec okresu saldo konta korygującego wpływa na zwiększenie lub zmniejszenie salda konta podstawowego i pozycję bilansową. Przykładem może być konto korygujące *Umo-*

konta bilansowe

konta korygujące

rzenie środków trwałych, wyrażające zmniejszenie wartości środków trwałych na skutek ich zużycia, pomniejszające w bilansie wartość początkową środków trwałych.

konta rozliczeniowe

Konta rozliczeniowe są to konta, które na koniec okresu nie wykazują sald, gdyż w ciągu okresu dokonano rozliczenia kwot ujętych na tych kontach.

Konta bilansowe można podzielić na trzy grupy:

- konta aktywne,
- konta pasywne,
- konta aktywno-pasywne.

konta aktywne

Konta aktywne służą do ewidencji składników majątkowych wykazywanych w aktywach bilansu. Saldo początkowe na koncie aktywnym zapisuje się zawsze po stronie Wn. Na tej stronie księguje się też zwiększenie stanu składników. Wszelkie zmniejszenia zapisuje się po stronie Ma. Saldo końcowe może być tylko debetowe. Zapisy na koncie aktywnym dokonywane są w sposób następujący:

Wn	Konto aktywne		Ma
(Sp)	Saldo początkowe (debetowe) Zwiększenie stanu (obroty debetowe)	Zmniejszenie stanu (obroty kredytowe)	
	Obroty debetowe (Wn) łącznie z Sp	Obroty kredytowe (Ma) Saldo końcowe (debetowe)	
	Suma (Σ Wn)	=	Suma (Σ Ma)

konta pasywne

Konta pasywne stosuje się do ewidencji źródeł finansowania składników majątkowych własnych i obcych. Salda początkowe na kontach pasywnych zapisuje się po stronie Ma. Na tej stronie ujmuje się też operacje gospodarcze zwiększające stan tych kont. Operacje gospodarcze powodujące zmniejszenie stanu księguje się po stronie Wn kont pasywnych. Saldo końcowe jest zawsze kredytowe. Funkcjonowanie konta pasywnego można przedstawić następująco:

Wn	Konto pasywne		Ma
	Zmniejszenie stanu (obroty debetowe)	Saldo początkowe (kredytowe) Zwiększenie stanu (obroty kredytowe)	(Sp)
	Obroty debetowe (Wn) Saldo końcowe (kredytowe)	Obroty kredytowe (Ma) łącznie z Sp	
	Suma (Σ Wn)	=	Suma (Σ Ma)

konta aktywno-pasywne

Konta aktywno-pasywne mogą występować zarówno w aktywach, jak i pasywach bilansu, w zależności od charakteru salda. Może się zdarzyć, że konto aktywno-pasywne wykazuje jednocześnie dwa salda i w jednym bilansie zostaje umieszczone jako składnik aktywów i jako składnik pasywów. Do grupy kont aktywno-pasywnych należą głównie konta, na których ewidencjonuje się rozrachunki. Przez pojęcie rozrachunków rozumie się z jednej strony należności, z drugiej zaś zobowiązania. Należności wyrażają środki w rozrachunkach i dlatego występują w aktywach bilansu. Zobowiązania natomiast są obcym źródłem finansowania składników majątkowych i dlatego zalicza się je do pasywów.

Saldo początkowe na koncie aktywno-pasywnym może wystąpić po stronie Wn lub Ma konta, a nawet równocześnie po obu jego stronach. Zapisy na koncie aktywno-pasywnym zależą każdorazowo od istoty operacji gospodarczej oraz charakteru (aktywny lub pasywny), w jakim występuje konto w wypadku określonego zdarzenia gospodarczego.

Aby ustalić salda końcowe konta aktywno-pasywnego, należy przeprowadzić analizę każdej operacji zapisanej na koncie. Na tej podstawie rozgranicza się operacje wpływające na powstanie debetowego salda końcowego od operacji, które powodują powstanie kredytowego salda końcowego. Po dokonaniu takiej analizy i podziału oblicza się salda w sposób przedstawiony przy omawianiu kont aktywnych i pasywnych. Funkcjonowanie konta aktywno-pasywnego można zilustrować następująco:

Wn	Konto aktywno-pasywne		Ma
(Sp)	Saldo początkowe (debetowe) Obroty debetowe zwiększające (aktywne) Obroty debetowe zmniejszające (pasywne)	Saldo początkowe (kredytowe) Obroty kredytowe zmniejszające (aktywne) Obroty kredytowe zwiększające (pasywne)	(Sp)
(Sk)	Obroty debetowe (Wn) łącznie z Sp Saldo końcowe kredytowe (Ma)	Obroty kredytowe (Ma) łącznie z Sp Saldo końcowe debetowe (Wn)	
	Suma (Σ Wn)	=	Suma (Σ Ma)

Na podstawie sald końcowych poszczególnych kont opracowany jest bilans na koniec okresu sprawozdawczego. Zazwyczaj bilans ten poprzedza sporządzenie zestawienia obrotów i sald (bilansu brutto).

Zasada podwójnego zapisu

Zapisy na kontach syntetycznych (kontach księgi głównej) są dokonywane zgodnie z wcześniej omówioną zasadą podwójnego zapisu. Stosowanie tej zasady dotyczy księgowania pozycji bilansu otwarcia, operacji gospodarczych prostych i złożonych dokonywanych w okresie sprawozdawczym oraz w roku obrotowym, pozycji bilansu zamknięcia.

Rozróżnia się cztery typy operacji gospodarczych wywołujących określone zmiany w pozycjach bilansu, które należy wziąć pod uwagę podczas dokonywania zapisów na kontach syntetycznych.

pierwszy typ operacji gospodarczych

Pierwszy typ operacji gospodarczych powoduje zmiany wyłącznie w pozycjach aktywów. Jeden składnik zwiększa się, a drugi zmniejsza o kwotę operacji gospodarczej. Suma bilansowa pozostaje bez zmian. Przykładowo zakup materiałów w wysokości 800 zł powoduje zmniejszenie gotówki w kasie i jednocześnie zwiększenie wartości zapasu materiałów o 800 zł.

drugi typ operacji gospodarczych

Drugi typ operacji gospodarczych charakteryzuje się tym, że zmiany dotyczą wyłącznie pozycji pasywów. Jeden składnik pasywów maleje, a inny rośnie o kwotę operacji, przy czym suma bilansowa nie ulega zmianie. Na przykład zaciągnięcie kredytu bankowego na spłatę zobowiązań w wysokości 2500 zł spowoduje zwiększenie zobowiązania wobec banku i jednocześnie zmniejszenie zobowiązań z tytułu dostaw o kwotę 2500 zł.

trzeci typ operacji gospodarczych

Trzeci typ operacji gospodarczych powoduje zwiększenie zarówno stanu jakiegoś składnika aktywów, jak i pasywów o kwotę operacji, zwiększając odpowiednio sumę bilansową. Na przykład otrzymanie dostawy zakupionych towarów o wartości 3000 zł, za którą zapłata nastąpi w terminie późniejszym, zwiększa zapas towarów (aktywa) i jednocześnie zwiększa zobowiązania z tytułu dostaw (pasywa) w tej samej wysokości.

czwarty typ operacji gospodarczych

Czwarty typ operacji gospodarczych zmniejsza jakąś pozycję aktywów i jakąś pozycję pasywów o kwotę operacji, o którą maleje również suma bilansowa. Przykładowo spłata zobowiązania z tytułu podatku VAT w kwocie 1300 zł ze środków na rachunku bankowym zmniejsza stan tych środków i jednocześnie zmniejsza zobowiązania wobec urzędu skarbowego z tytułu tego podatku.

Zmiany zachodzące w pozycjach bilansu wskutek dokonania czterech operacji gospodarczych przedstawia przykład 4.1.

Przykład 4.1

W jednostce gospodarczej sporządzono bilans otwarcia, który przedstawia tabela 4.2.

Tabela 4.2. Bilans otwarcia na 1 stycznia 2013 r.

Aktywa (w zł)		Pasywa (w zł)	
1. Środki trwałe	4 000	1. Kapitał (fundusz) podstawowy	6 800
2. Materiały	700	2. Kredyty bankowe	200
3. Towary	800	3. Zobowiązania z tytułu dostaw	1 000
4. Kasa	900	4. Zobowiązania z tytułu podatku VAT	2 800
5. Rachunki bankowe	5 000	5. Zobowiązania z tytułu wynagrodzeń	600
Suma aktywów (SA)	11 400	Suma pasywów (SP)	11 400

W okresie sprawozdawczym zostały dokonane następujące operacje gospodarcze:

1. Zakupiono środek trwały, płacąc przelewem bankowym 4 500 zł
2. Zaciągnięto kredyt bankowy, którym spłacono zobowiązanie z tytułu podatku VAT 2 800 zł
3. Otrzymano od dostawcy towary, za które zapłata nastąpi w okresie późniejszym 1 200 zł
4. Wypłacono pracownikom wynagrodzenie gotówką z kasy 600 zł

Wpisać do tabel pozycje bilansu otwarcia oraz zmiany powstałe w składnikach aktywów i pasywów, spowodowane wykonanymi operacjami gospodarczymi.

Rozwiązanie

Tabela 4.3. Wpływ operacji gospodarczych na bilans

Składniki (pozycje)	Aktywa			Pasywa			
	Bilans otwarcia	Zmiany	Bilans zamknięcia	Składniki (pozycje)	Bilans otwarcia	Zmiany	Bilans zamknięcia
1. Środki trwałe	4 000	+4 500	8 500	1. Kapitał (fundusz) podstawowy	6 800	-	6 800
2. Materiały	700	-	700	2. Kredyty bankowe	200	+2 800	3 000
3. Towary	800	+1 200	2 000	3. Zobowiązania z tytułu dostaw	1 000	+1 200	2 200
4. Kasa	900	-600	300	4. Zobowiązania z tytułu podatku VAT	2 800	-2 800	-
5. Rachunki bankowe	5 000	-4 500	500	5. Zobowiązania z tytułu wynagrodzeń	600	-600	-
	11 400	+600	12 000		11 400	+600	12 000

W wyniku dokonania czterech operacji gospodarczych suma bilansowa aktywów i pasywów zwiększyła się o kwotę 600 zł.

Zawarte w przykładzie 4.1 operacje gospodarcze mogą być zaksięgowane na kontach bilansowych zgodnie z zasadą podwójnego zapisu. Sposób dokonywania księgowania przedstawia przykład 4.2.

Przykład 4.2

Ewidencja operacji gospodarczych z przykładu 4.1:

010 Środki trwałe		310 Materiały		320 Towary	
(Bo)	4 000	(Bo)	700	(Bo)	800
(1)	4 500			(3)	1 200
	8 500				2 000

131 Rachunki bankowe			101 Kasa			138 Kredyty bankowe		
(Bo)	5 000	4 500 (1)	(Bo)	900	600 (4)			200 (Bo)
								2 800 (2)
								3 000

800 Kapitał (fundusz) podstawowy		210 Rozrachunki z dostawcami		222 Rozrachunki z tytułu VAT	
	6 800 (Bo)		1 000 (Bo)	(2)	2 800 (Bo)
			1 200 (3)		
			2 200		

232 Rozrachunki z tytułu wynagrodzeń			
(4)	600	600	(Bo)

W celu sprawdzenia poprawności dokonanych księgowania sporządzono zestawienie obrotów i sald, które zawiera tabela 4.4.

Tabela 4.4. Zestawienie obrotów i sald

Konto nr	Nazwa konta	Bilans		Obroty za okres		Obroty łącznie z bilansem otwarcia		Salda	
		Wn	Ma	Wn	Ma	Wn	Ma	Wn	Ma
010	Środki trwałe	4 000		4 500		8 500		8 500	
310	Materiały	700				700		700	
101	Kasa	900			600	900	600	300	
320	Towary	800		1 200		2 000		2 000	
131	Rachunki bankowe	5 000			4 500	5 000	4 500	500	
800	Kapitał (fundusz) własny		6 800				6 800		6 800
138	Kredyty bankowe		200		2 800		3 000		3 000
210	Rozrachunki z dostawcami		1 000		1 200		2 200		2 200
222	Rozrachunki z tytułu VAT		2 800	2 800		2 800	2 800		
231	Rozrachunki z tytułu wynagrodzeń		600	600		600	600		
		11 400	11 400	9 100	9 100	20 500	20 500	12 000	12 000

Pytania i zadania kontrolne

1. Co rozumiemy przez pojęcie aktywów?
2. Jak nazywamy w rachunkowości ogół źródeł finansowania (pochodzenia) aktywów?
3. Wymień podstawowe składniki aktywów trwałych.
4. Scharakteryzuj rzeczowe aktywa trwałe.
5. Jak dzieli się aktywa obrotowe?
6. Omów pozycje bilansu zaliczane do zapasów.
7. Na jakie grupy dzieli się pasywa bilansu?
8. Z jakich pozycji bilansowych składa się kapitał (fundusz) własny?
9. Jaka jest różnica między zobowiązaniami długoterminowymi i krótkoterminowymi?
10. Co to jest bilans?
11. Omów układ bilansu jako części sprawozdania finansowego.
12. Jaki jest cel „czytania bilansu”?
13. Przedstaw pojęcie i strukturę konta bilansowego.
14. Omów zasady księgowania operacji gospodarczych na kontach aktywnych.
15. Według jakich zasad dokonuje się zapisów na kontach pasywnych?